

“Айыл Банк” 15 жашта

Жаңы бийиктиктерге карай кадам

“Айыл Банк” ачык акционердик коому (ААК) финансы рыногунда 15 жылдан ашуун мезгилден бери иштеп жаткан жана региондордо кеңири тармакка ээ болгон Кыргызстандагы эң ири банктардын бири болуп саналат. Эске сала кетсек, “Айыл банк” ААК Кыргыз Өкмөтү тарабынан Бүткүл дүйнөлүк банктын финансылык жардамы менен 1997-жылы уюштурулуп, Кыргыз айыл чарба финансы корпорациясы (КАФК) аталышында иштей баштаган эле. Ал эми, “Айыл Банк” ААК аталган корпорациянын базасында 2007-жылы кайра уюштурулуп, республиканын калкына ар түрдүү багытта финансылык кызмат көрсөтүп келүүдө. Ошентип, убакыт учкан куштай закымдап, ары-бери карагыча эле “Айыл Банк” 15 жашка толуп, кадамын ишенимдүү шилтеп, эр жетип келе жатканы кубанычтуу.

Банктын жетекчи адистеринин бири Бактыбек Базарбаевдин айтымында, аталган каржы мекемеси өз ишмердүүлүгүн нөлдөн баштаган. Белгилүү болгондой, өткөн кылымдын 90-жылдарында финансы рыногун да насыя алууну каалаган кардарлар өтө эле көп болгон жана алар алган насыя каражаттарды өз убагында кайтарып берүүнү ойлоп да коюшкан эмес. Башкача айтканда, алган каражатты максаттуу пайдаланбай, ар кандай керектөөлөрүнө каалагандай чыгымдап, акча иштебей, карызга батып, мамлекеттен ал карыздарды кечип жиберүүнү талап кыла башташкан. Мына ушундай шартта, финансы рыногунда көзөмөл жүргүзүү начарлап, өкмөт аларды карыздары менен бирге “Айыл Банкка” өткөрүп берген эле.

Ошондой болсо да, банктын жетекчилигинин жана жалпы эле кызматкерлеринин жигердүү аракеттеринин натыйжасында калк арасында түшүндүрүү иштери ийгиликтүү жүргүзүлгөндүктөн, кайтарылбайт деп үмүт үзүлгөн карыздар натыйжалуу кайтарылып, банк алга карай адымдай баштаганын белгилей кетүү адилеттүүлүк болор. Чындыгын айтканда, алгачкы кайтарылбай калган насыялардын көпчүлүгү сот чечимдери аркылуу өндүрүлгөнүн айтсак, бул иштин артында банк кызматкерлеринин түмөн түйшүктүү иш-аракеттери жатканы айтпаса да түшүнүктүүдүр.

Ошентип, банк арымын арттырып, адегенде борбор калаабызда, андан сон үч облуста, атап айтканда Бишкек шаарында, Ош, Жалал-Абадда жана Ысык-Көл облусунун борбору Каракол шаарында филиалдар ачылып, кардарларды тейлөөнүн сапатын жакшыртуу менен алардын ишенимине ээ болушу бул каржы мекемесинин кадыр-баркы калк арасында көтөрүлүп башташынын айкын далили го.

Азыркы учурда “Айыл Банктын” бүткүл өлкө боюнча 28 филиалы кардарларга каржылык кызмат көрсөтүүдө. Алардын карамагындагы 21 райондук жана шаардык, 48 айылдык бөлүмдөр, ошондой эле 35 аманат жана 8 көчмө кассалар натыйжалуу иштеп жатышат. Жалпысынан алганда бул каржы мекемесинин 140тан ашуун бөлүмдөрүнүн элге кызмат көрсөтүп келатышы анын канат-бутагы кеңири кулач жайып, жаңы бийиктиктерди багындырууга улам барган сайын ишенимдүү кадам шилтешин айгинелеп турбайбы.

- Айыл тургундарынын жашоо-турмушун жакшыртуу максатында биз мүмкүн болушунча аларга жакын жайгашып, банк аркылуу мүмкүн болгон бардык кызматтарды көрсөтүүгө аракеттенүүдөбүз, - дейт банк башкармалыгынын башчысы Токтобек Акматов. – Мына ушул максатка жетүү үчүн үстүбүздөгү жылы дагы “Айыл банктын” бир нече филиалдарын, аманат же көчмө кассаларын ачууну пландаштырып жатабыз.

Азыркы кезде аталган банк өзүнүн кеңири тармактары аркылуу банктын бардык кызматтарын сунуштоодо. Атап айтканда, кызмат көрсөтүүнүн насыя берүү, депозиттерди

кабыл алуу, акча которуу, эсеп-кысап ачуу жана аларды тейлөө, акча алмаштыруу, лизинг, банк кепилдиги ж.б. көптөгөн түрлөрү бар. Айтмакчы, аталган банктын филиалы же кассалары бар жерлерде пенсионерлер өздөрүнүн пенсияларын каалаган учурда алып турса да болот. Мындай кызмат көрсөтүү айыл тургундары үчүн ыңгайлуу да, пайдалуу да болоруна талаш жок.

Учурда “Айыл Банктын” насыя берүүлөрүнүн көптөгөн түрлөрү бар. Алардын бардыгы кардарлардын муктаждыктарына, мүмкүнчүлүктөрүнө, иш багыттарына, ж.б. суроо-талаптарына ылайыкташтырылганы анын ийкемдүүлүгүнүн айкын далили катары карасак болот. Атап айтканда, айыл чарба өндүрүшүн өнүктүрүүгө, тиричилик керектөөлөрүнө, ошондой эле, башка коммерциялык жана башка ушул сыяктуу иштерге багытталган насыя берүүлөрдү белгилесек жетиштүү болот.

Насыя берүүлөрдүн багыттарына жараша алардын мөөнөттөрү 1 жылдан 10 жылга чейин, үстөк пайызы 18%дан 25%га чейин берилерин кардарлардын эстерине салып кетели. Бүгүнкү күндө “Айыл Банктын” кардарларга берген насыя каражаттарынын суммасы үч жарым миллиард сомго жакынды түзөт. Анын ичинен 70%дан ашууну айыл чарба багытына – атап айтканда, жер иштетүүгө, мал багууга ж.б.у.с. иштерге пайдаланылууда, ал эми калган бөлүгү, ошондой эле, айыл тургундарынын коммерциялык, өндүрүштүк жана жашоо-тиричилик иштерине чыгымдалып жатканы, акчаны акча табат демекчи, кандайдыр бир өлчөмдө пайда алып келерине ишеним зор. Ошентип, бирдики миңге, миңдики түмөнгө дегендей, алган насыя натыйжалуу жана максаттуу иштетилсе, алар чогулуп келип, өлкөбүздүн экономикасынын өйдөлөшүнө олуттуу шарт түзөрү бышык.

Банктын каражат булактарына бир аз токтоло кетели. Банк уюштурулуп, иштей баштаганда Бүткүл дүйнөлүк банктын “Айылды каржылоо” деп аталган долбооруна ылайык, Кыргыз Өкмөтүнүн кепилдиги аркылуу 31 миллион АКШ доллары өлчөмүндө көмөк көрсөтүлгөн. Андан тышкары мамлекеттин кепилдиги менен Азия Өнүктүрүү банкы дагы 10 миллион доллар берген. Бул каражаттар Кыргыз Республикасына көп жылдык насыя катары берилген жана алардын кайтарылышын камсыз кылууну мамлекет толугу менен “Айыл Банка” жүктөгөн эле. Ошону менен бирге, банк азыркы кезде калктын депозитке салган каражаттарын да насыяларга жумшайт жана алардын каражаттарынын сакталып турушуна жана талап кылган учурда кайтарып берүү милдеттенмесин алганын кошумчалай кетейин.

Эмесе банктын депозиттери тууралуу маалымат бере кетели. “Керемет” депозити – мунун пайыздык үстөгү кыйла жогору. Тактап айтканда, эң эле аз дегенде депозитке 500 (беш жүз) сом салсаңыз, үч айда 5%, ал эми 1 жылда 13% үстөк кошуп алып турасыз. Андан тышкары, “Ардагер”, “Наристе”, “Арноо”, “Кенч”, “Азамат”, “Асыл жер” деп аталган депозиттер бар. Алардын шарттары тууралуу депозит алуу келишимин түзгөндө банктын кызматкерлери сиздерге түшүндүрүп беришет.

Банк ошондой эле, тез жана арзан баада акча которуу кызматын көрсөтөт. “Айыл Банк” кардарлардын акчаларын бардык тейлөө бөлүмдөрү аркылуу иш жүзүнө ашырат. Акча которуу системасы өзүнүн географиялык багыты жана тарифтери боюнча айырмалангандыктан, банктын бөлүмдөрүндөгү кызматкерлер кардарларга ыңгайлуу системаны тандап алууга жардам беришет.

“Айыл Банк” ошондой эле, айыл чарба техникаларын жана жабдуу, шаймандарын лизинг шартында сатып алууга кепил болуп бере алат. Башкача айтканда, жаңы айыл чарба техникаларын түздөн-түз аларды жасап чыгарган заводдон алууга мүмкүнчүлүк түзүп берет. Мында завод жасап чыгарган техникага кепилдик берет жана аны тейлейт. Ал эми лизингге алган нерсенин өзү банк үчүн негизги кепилдик болуп саналат. Ошону менен бирге лизингге техника алуучу тарап анын жакшы сакталышына жана туура

пайдаланылышына жооп берет. Баса, лизингдин пайыздык үстөк кошумчасы жылына өзүн кошкон салымына жараша 15-17%ды түзөт.

Насыя берүүнүн шарттарына да бир аз токтоло кеткенибиз ондуу. Банк кардарларга насыя берген учурда аны өздөштүрүү жана кайра кайтарып берүү тууралуу бардык шарттарды түшүндүрүп берет. Насыя алуучулар банктын талаптары менен макул болгондон кийин, бардык шарттарды, талаптарды жана жоопкерчиликтерди өзүнө камтыган насыялык келишимге эки тарап тең кол коюшат. Анда камтылган талаптардын бири – насыяны күрөө менен камсыздоо болуп саналат. Ага ылайык, эгерде банктан насыя алган кардар аны өз убагында кайтарып бере албай калса, анда банк күрөөгө коюлган мүлктү сатуу аркылуу өз каражатын кайтарып алууга толук укуктуу.

Албетте, бул насыяны кайтарып алуунун катаал жана жагымсыз жолу экендиги талашсыз. Андыктан банк насыяны мындай жол менен кайтарып алууга жеткирбөөгө аракеттенет. Ошондой болсо да, ар адамга ар кыял, ал кыялды ким тыяр демекчи, айрым кардарлар насыяны ушундай катаал жол менен кайтарып алууга банкты мажбур кылган учурлар да кездешерин белгилей кетейин. Анткени, банк кардарлардын кайра төлөп берүү жөндөмдүүлүгүн изилдеп, жакшы билгендиктен, кээ бир коммерциялык банктарга окшоп үстөк пайызын өтө жогорулатпай келатканын эске сала кетмекчимин. Кардарларга мына ушундай ийкемдүү мамиле жасагандыктан, насыялардын кайтарылып берилиши дээрлик 100%ды түзөт десек да жарашат, тактап айтканда, 99,7%. Демек, насыяны катаал жол менен кайтарып алуу жокко эсе десек болчудай. Башкача айтканда насыя алган бир миң кардардын үчөө-төртөө гана төлөй албай калган болот. Бул көрсөткүч банктын 40 миңге жакын кардарларынын, башкача айтканда, карапайым айылдык тургундардын насыя алуудагы жогорку жоопкерчиликти жакшы билишерин айгинелеп турат. Мындайча айтканда, Банк менен карапайым калктын ортосундагы ар-намыстуу өнөктөштүк жакшы өнүгүп жаткандыгынан кабар берет.

Баса, дагы бир жагымдуу жагдайды айта кетейин. Жогоруда белгилегендей, насыяны кайтара албагандар жана мөөнөтүнөн кечигип төлөгөндөр кездешери жашыруун эмес. Ошондуктан, андай кардарлар менен адегенде арай көз чарай сүйлөшүүлөр жүргүзүлөт, кандай себептер менен насыя өз мөөнөтүндө кайтарылбай калганы аныкталат. Мисалы, эгерде насыянын кайтарылып берилишине табигый кырсыктар таасирин тийгизсе, же жашоо-турмушта кездешүүчү, атайылап жасалбаган башка бир себептер болсо, анда банк андай кардарларга насыяны кайтарып берүү мөөнөтүн узартып берүүгө да барат.

“Айыл банктын” ишмердүүлүгү тууралуу жакшы ой-пикирлерди айта берсе арбын. Бирок, гезиттик чакан бул макалада алардын баарын чагылдыруу мүмкүн болбогондуктан, анын иш-аракети эл аралык финансы институттары тарабынан жогору бааланып келатканыны кошумчалай кетели. Атап айтканда, “Айыл Банк” менен Бүткүл дүйнөлүк банк Азия өнүктүрүү банкы, Европалык өнүктүрүү жана кайра конструкциялоо банкы ж.б.у.с. көп сандаган мекемелер шериктеш болуп, кызматташып келүүдө. Бүткүл дүйнөлүк банк өзүнүн 2010-жылы болуп өткөн улуттук банктардын жана финансы министрликтеринин эл аралык Саммитинде жасалган докладында “Айыл Банкты” КМШ өлкөлөрүнүн арасында эң мыкты финансы мекемеси катары белгилегени жагымдуу.

Өткөн жылдын жыйынтыгы боюнча коммерциялык банктардын үч лидеринин катарына Кыргызстандан “ЮниКредитБанк” ААК, “Кыргыз инвестициялык-насыялык Банк” жана “Айыл-Банк” ААК кирип калышы да биз учкай сөз козгогон каржы мекемесинин келечеги кендигин айгинелеп тургансыйт. Дегеним, Банк улам барган сайын эр жетип, өргө карай ишенимдүү арымдуу кадам шилтей берерине ишеним зор.

*Токтомуш ӨСКӨНОВ,
“Кыргыз Туусу”*